

Metodologické otázky komparatívnej mytológie Jána Komorovského¹

MILAN KOVÁČ

Katedra porovnávacej religionistiky, Filozofická fakulta UK, Bratislava

The aim of this study is the analysis of the methodological background of the collections of myths of Ján Komorovský, the founder of comparative study of mythology in Slovakia. After introducing the reader to the contents and orientation of Komorovský's collections, the study focuses on defining the methods and practice of comparing different world myths and the criteria of their selection. The study shows that Komorovský was strongly influenced by the phenomenology of Gerardus van der Leeuw and subsequently modified this concept by C. G. Jung's theory of archetypes and their mythological applications in the interpretation of Karl Kerényi. This method led Komorovský to searching for universal "mythologems" throughout time and space. The study shows that Komorovský further extended this method by applying the historical approach of Raffaele Petazzoni and, influenced by linguistic semantics, mainly by Propp and Trier, enriched it by an even more detailed differentiation within certain comparative categories. The final part of the study deals with the seemingly strong influence of Eliade on Komorovský's methodology. However, Komorovský did not adopt Eliade's method, but reaches it his own way based on similar starting points.

Key words: comparative religion, theory of myth, methodology, Ján Komorovský

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že krajina ako Slovensko nemá a nemala historickú ani spoločenskú potrebu zaoberať sa na vedeckej úrovni štúdiom mytológií. V 19. storočí, keď sa rodila veda o mýtoch, Slovensku chýbali nielen kolónie, kde by sa jeho občania dostávali do kontaktu s živými mytológiami, ale predovšetkým autonómna vedecká dynamika. V čase zápasu o udržanie a rozvoj vlastného jazyka a kultúry sme boli skôr svedkami budovania „národných mýtov“, ktoré mali pomocou nástrojov, vlastných skutočnej mytológií, umelo vytvoriť legendárnu minulosť či navodiť národnú súdržnosť. Tieto ciele však boli skôr politické než vedecké a mytologické nástroje sa viac prakticky používali ako vedecky skúmali. Ilúzie si však nemusíme robiť ani o rozvinutejších európskych krajinách, kde sa štúdium mytológie, podobne

ako etnografické štúdiá všeobecne, rozvíjali predovšetkým ako nástroj na lepšie ovládnutie domorodého obyvateľstva v kolóniách (Kuper, 1988), častokrát vo forme tzv. aplikovanej antropológie (Malinowski, 1929). O to väčšie uznanie si zaslúžia tí, ktorí sa začali akademicky venovať štúdiu mytológie z čisto intelektuálnych pohnútok. Ani vo svete ich však nebolo veľa a z historických dôvodov môžeme o vedeckom štúdiu mýtov na Slovensku hovoriť až v 20. storočí, dokonca nie skôr ako v jeho druhej polovici.

Pri reflexii rozsahu a kvality vedeckého štúdia mytológií na Slovensku by sme nemali obísť zásluhy niektorých významnejších autorov. V prvom rade musíme spomenúť Miloslava Okála (1913 – 1997), ktorého prínos v oblasti štúdia mytológie na Slovensku spočíva predovšetkým v prekladoch ústredných my-

¹ Príspevok vznikol na Katedre porovnávacej religionistiky FiF UK v Bratislave v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0583/09 „Profesor Ján Komorovský – zakladateľ slovenskej religionistiky“.

tologických cyklov zo starej gréčtiny do slovenčiny. Za najdôležitejšie v tomto smere možno považovať jeho prvé kompletne preklady oboch Homérových eposov. V roku 1962 vychádza *Ílias* a v roku 1966 *Odyseia*. Napriek kvalite prekladu a najmä jeho nespornému kultúrnemu významu, o vedeckej práci v oblasti mytológie sa tu ešte nedá celkom hovoriť.

Viktor Krupa (*1936) je v prvom rade vynikajúcim lingvistom a špičkovým prekladateľom. Jeho vedecký záujem je dlhodobo zameraný najmä na Polynéziu, ale zaoberá sa aj ďalšími kultúrami a jazykmi tichomorskej oblasti. V oblasti štúdia mýtov sú veľkým prínosom najmä jeho preklady najvýznamnejších tamojších mytologických zbierok, ako sú: *Polynézske mýty* (Krupa, 1973), *Kodžiki – Japonské mýty* (Krupa, 1979) či *Havajské mýty* (Krupa, 1981). Všetky tieto zbierky sa vyznačujú okrem presného prekladu aj krátkym úvodom či komentárom. Bez ohľadu na vysokú hodnotu prekladov Viktora Krupu, z hľadiska vedeckého štúdia mýtov sa ako najprínosnejšia javí najmä jeho kniha *Legenda a mýty Polynésie – Polynéská kosmogonie* (Krupa, 1997). V tejto knihe Krupa prenáša ťažisko z prekladov na komentované, analytické štúdium. K tomuto kroku sa však dostáva až v roku 1997, keď vedecké štúdium mytológie na Slovensku už musíme považovať za etablované. Prispela k tomu aj nastupujúca mladá generácia bádateľov (Kanovský, 1996; Kováč, 1996; Podolinská, 1996). Ak však z hľadiska histórie disciplíny a jej trvalého etablovania v spoločenských vedách na Slovensku hľadáme jej skutočného priekopníka a zakladateľa, nevyhnutne narazíme na profesora Jána Komorovského (1924 – 2012). Jeho osudy a zásadný význam pre slovenskú religionistiku už boli niekoľkokrát odborne spracované (Kováč, Podolinská, 1999; Kečka 2012a). Metodologický rozmer jeho rozsiahlych mytologických štúdií však dosiaľ konceptualizovaný nebol.

Ján Komorovský sa spoiatku venoval najmä slovenskému folklóru, kde si intenzívne všimnal mytologické prvky. S mýtopoetickou formou sa konfrontoval už v svojej knihe *Kráľ Matej Korvín v ľudovej prozaickej slovesnosti* (Komorovský, 1957), a tiež pri preklade *Slova o pluku Igorovom* do slovenčiny (Komorovský, 1960). Významnejším dotykom so svetovými mytológiami bola Komorovského kapitola o mytológii Slovanov, ktorou doplnil Kulcsárovej výber svetových mytológií (Kulcsárová, 1972). Do českej verzie tejto zbierky napísal aj rozsiahly úvod: „Mytologie jako náboženství a folklór“ (Komorovský, 1972a), ktorý predstavuje prvú renomovanú vedeckú štúdiu o mytológii z pera slovenského autora. V tejto štúdii sa opiera o československú tradíciu klasifikácie mytológie (Pertold, 1947), ale významné podnety prijíma aj z Malinowského diela *Myth in Primitive Psy-*

chology (Malinowski, 1958), s ktorým sa oboznamuje vďaka jeho poľskej edícii. Veľmi prenikavo tu nachádza dištinkcie medzi „zapísanými“ mýtmi, ktoré sú nevyhnutne „poznávané pisateľmi, upravovateľmi a vykladačmi“ (Komorovský, 1972a: 18), a mýtmi v „živom prostredí“. Tiež poukazuje na nevyhnutnú variabilitu tradícií a verzií, čo demonštruje na gréckej „oficiálnej“ a „ľudovej“ mytológii. Mytológia je tu Komorovským popisovaná ako prafilozofia, praetika, praideológia a praliteratúra, ktorá zdôvodňuje systém sociálnych a etických hodnôt (Komorovský, 1972a: 14). Hovorí, že ide o svojbytnú históriu a zákonník v jednom. Ďalej vysvetľuje, že prvotní ľudia sa vyrovnávali s ťažkosťami prírodného prostredia a so získavaním živobytia prostredníctvom logických postupov. Keby však v pozadí týchto javov nevideli nadprirodzené sily, musel by tam vládnuť chaos a chaos nemohol byť základným predpokladom ani pre tú najprimitívnejšiu indukciu (Komorovský, 1972a:15). Mytologické myslenie tak vníma ako nevyhnutný predpoklad a súčasť logického myslenia. Toto myslenie bolo logické a jeho špecifikum sa týka skôr vtedajšieho spôsobu ľudského života ako spôsobu myslenia. Na rozdiel od nás sa ľudia vtedy cítili byť neoddeliteľnou súčasťou prírody: „*subjecti mundi*“, ako hovorí (Komorovský, 1972a: 24), čo nevyhnutne vyžaduje špecifický prístup na skúmanie tejto časti duchovnej histórie ľudstva. Už v úvode k predmetnej štúdii Komorovský porovnáva príbehy o kultúrnom hrdinovi a súčasne tricksterovi–havranovi u paleoázijských lovcov, ako sú Čukčovia, Korjakovia, Itelmenovia, Nivchovia a Jukagirovia s obdobnou mytológiou severoamerických Indiánov (Komorovský, 1972a: 5), čím predznamenáva svoje ďalšie dlhodobé komparatívne úsilie.

Prvou zbierkou komparatívnej mytológie sa však stávajú až jeho *Amazonky – mýty a legendy o vláde žien, o bojovných ženách a o krajinách žien* (Komorovský, 1983). Nasledovalo dnes už klasické dielo: *Prometeus – mytologické paralely* (Komorovský, 1986a). Týmto úvodom do komparatívnej mytológie súčasne definitívne otvoril cestu k systematickému štúdiu mýtov. V tom istom roku obe vydania doplnil o zbierku: *Únoscovia ohňa. Mýty a legendy o kultúrnych hrdinoch a zrode civilizácie* (Komorovský, 1986b). V podobnom duchu napokon vychádza a sériu uzatvára zbierka: *Po cestách Asklepiových. Od mýtov a mágie k medicíne* (Komorovský, 1994). Okrem týchto systematických prác vydal niekoľko prekladov mýtov, ako bol *uzbecký národný epos Alpamyš* (Komorovský, 1972b) a o desať rokov neskôr, pre rozvoj teoretického štúdia mýtov významný, komentovaný preklad mytológie kaukazských Nartov: *Jablko z nartskej záhrady. Nartské báje z kaukazských vrchov a dolín* (Komorov-

ský, 1982). Komorovského mytologické dielo možno považovať jednoznačne za komparatívne. Na základe určitej výkladovej perspektívy skúmal a porovnával podobné motívy v najrozličnejších mytológiách sveta.

Na tomto mieste stoja za zváženie niektoré teoretické predpoklady, na ktorých stála porovnávacia mytológia Jána Komorovského. V prvom rade treba spomenúť C. G. Junga, ktorého dielo si Komorovský mimoriadne vážil (Jung, 1992). Spolu s ním bol presvedčený o existencii kolektívneho nevedomia a jungovské archetypy preňho predstavovali základné vzory – určité ohraničené koncepty či základné motívy mytologických látok – tieto „mytologemy“ prechádzali priestorom a časom, podobným spôsobom združovali naratívne odpovede jednotlivých kultúr na podnety vychádzajúce z hĺbok nevedomia. Iba tak bolo možné vysvetliť homogénnosť týchto odpovedí a podivuhodnú konvergenciu symbolov, obrazov a motívov v rôznych mytológiách sveta. Komorovský bol určite inšpirovaný Kerényim, o ktorom tiež hovoril vždy s úctou. Práve tam niekde sa určite zrodil teoretický koncept jeho komparatívnych mytologických zbierok. Jungovsko-kerényiovská inšpirácia (Kerényi, Jung, 1995) však iste nebola jediná.

Základným predpokladom jeho postupu je fenomenologická metóda Gerardusa van der Leeuwa (van der Leeuw, 1956). Komorovský túto metódu považoval za nosnú pre náboženskú komparatistiku vôbec. Hoci poznal jej nedostatky, pozitíva podľa neho prevažovali a neraz sa sťažoval, že staršie teórie bývajú opúšťané až priveľmi ľahkovážne. Raz to komentoval takto: „Po pár povrchných slovách kritiky o ne študenti ihneď strácajú záujem, pričom sa ani zďaleka nepokúsili vyčerpať všetky ich možnosti.“ Jednou z takýchto predčasne opúšťaných teórií bola podľa Komorovského práve fenomenológia náboženstva. Umožňovala mu presne to, čo ho vždy fascinovalo, cesty naprieč svetom, bez nadmernej kultúrno-historickej kontextuálnej záťaže. Po van der Leeuwovskom základe však ihneď nastupoval jungovsko-kerényiovský pátrací systém. Po pomyselnom odstránení exotických kontextov, ktoré jadro podprahového posolstva zakrývali špecifickými reáliami, sa ako diamant v riečnom piesku objavilo to, o čo išlo predovšetkým – univerzálna mytologema.

Takou bola napríklad predstava o krajinách, kde vládnu iba ženy. Jeho „amazonky“ boli nesporne takto chápanou matricou, ktorá zodpovedá určitému archetypu ukrytému hlboko vo všeľudskej psyché. Aby to dokázal, Komorovský rozkrýval príbehy o vláde žien od Afriky cez Európu, Ameriku až po Áziu. Veľkým omylom by bolo nazdávať sa, že Komorovský bol difuzionista. Nehľadal zdroj, kde by takýto mýtus vznikol a ani cesty, ktorými by sa potom šírili do sveta.

Napokon izolované oblasti, ktoré nemali historický styk s ostatnými, ale mytologema tam bola prítomná, osobitne vyhľadával (nikdy nechýbajú príklady z Ameriky či Austrálie). Môžeme sa domnievať, že bez toho, aby to obsérne tematizoval, jeho výber faktov donútil čitateľa implicitne prijať východiská teórie kolektívneho nevedomia. Komorovský nebol ani euhemerista. Hoci sa miestami pohráva s myšlienkou zakladateľskej historickej postavy, ktorá mohla byť neskôr zmýtizovaná, ako napríklad Asklépios (Komorovský, 1994: 11), jeho argumentačná línia takýto predpoklad nikdy ďalej nerozvíja. Naopak, hoci uvádza vždy množstvo mýtov, ktoré problematiku posúvajú do širšieho kontextu (čím odľahčuje fenomenologickú záťaž tak trochu v štýle ďalšieho jeho obľúbeného teoretika Petazzonih), napokon čitateľ sám nájde mytologematickú synchroniu naprieč časom a priestorom. Komorovský závery čitateľovi nevnučuje, ale jeho kompozícia zbierok mu ich „dovolí urobiť“. Vlastne už samotné tituly jeho zbierok vypovedajú o zámeroch uchopiť „tému“, či už mýtov o vláde žien, kultúrnych hrdinov alebo magického liečiteľstva, naprieč dejinami ľudstva, a to nevyhnutne s odrezanými kultúrno-historickými kontextami. S istou nadsádzkou možno povedať, že sa tu často stretávame len s fragmentami príbehov vyňatých zo svojho prostredia, aby mohli prijať úlohu čestného svedka veľkolepeho predstavenia odhalenia tej-ktorej univerzálnej mytologemy.

Trochu odlišnú rolu zohráva jeho zbierka mýtov Prometheus – mytologické paralely. Hoci aj tu ide o fascináciu mytologemou, Komorovského postup je trochu odlišný. V prvom rade sa sústreďuje na veľmi malú a špecifickú tému o prikovanom hrdinovi. Tá mu neumožňuje univerzálne, ale skôr lokálne komparácie. Veľmi hodnotné je už to, že ich javiskom sa stáva stále tak málo prebádaný Kaukaz. Na rozdiel od ostatných kníh, pri zrode tejto stála jeho osobná návšteva lokalít na Kaukaze a napríklad aj jeho tamojšie pozorovania kovadlín vo funkcii domácich oltárov. O úlohe kováčstva v ranej mytológii bol Komorovský poučený staršími prácami, ale ich živá podoba v súčasnosti bola svojím spôsobom fascinujúca a podnietila jeho hlbší záujem. Staršiu ideu o historickom pôvode prometevskej látky na Kaukaze, odkiaľ ju Gréci prebrali počas „veľkej kolonizácie“, podrobne veľmi podrobnej analýze a dopĺňa ju množstvom ďalších komparatívnych materiálov. V skutočnosti, počnúc dôkazmi z antických prameňov (od Flavia Arriana) až po etnografické dáta (od súčasných Nartov), tu rozvíja de facto plne difuzionistický metodický postup a systematicky ho privádza k úspešnému záveru. Celkovo je kniha Prometheus – mytologické paralely považovaná za najúspešnejšiu Komorovského mytologický projekt.

Nie náhodou bola zatiaľ ako jediná z jeho zbierok aj preložená do cudzieho jazyka (Komorovský, 2012). To však neznamená, že by predstavovala ako celok výnimku z Komorovského metodologického rámca. Aj keď terénny výskum a difuzionistická analýza pridávajú tejto zbierke na hĺbke, Komorovský ju nezabúda dopĺňať ďalším komparatívnym materiálom, od únoscov obilných zŕn cez príbehy fínskych kováčov až po hrdinov zo západnej Afriky. Tým sa naďalej ukotvuje vo svojej „domovskej“ metodológii, a súčasne si pripravuje pôdu pre zbierku Únoscovia ohňa, ktorá vychádza v tom istom roku, a kde ju už prezentuje takpovediac naplno.

Komorovského komparativizmus však nebol ani zďaleka zjednodušujúci a naivný. Skôr naopak, bol obdivuhodne prepracovaný a svojím spôsobom východiskovú metódu obohacoval a vylepšoval. Významným zdrojom inšpirácie mu bol Joost Trier s jeho teóriou sémantických polí „*bedeutungsfelder*“. Tento jazykovedec navrhoval spojiť synchronnú a diachrónnu analýzu a skúmať vzájomnú vzťahovosť termínov vystupujúcich v jednej skupine za určité historické obdobie (Trier, 1931). Avšak autorom, ktorý Komorovského mytologickú metódu formoval bezprostredne, bol zaiste V. J. Propp so svojou Morfológiou rozprávky (Propp, 1928). Komorovský oceňuje, že kladie do jednej významovej roviny varianty jednej sujetovej stavby, a najmä že fixuje princíp výberu sujetov a ich variantov (Komorovský, 1976). Celkovo upriamuje pozornosť čoraz viac na vzťahy medzi variantmi a invariantom. Hovorí, že javy z „jednej situácie“ sú variantmi a „sama situácia“ je ich invariantom (Komorovský, 1976). Akoby ho aj lingvistické, zvlášť sémantické modely viedli inými cestami k identifikovaniu „samej situácie“, ktorou na úrovni mýtu nebude zrejme nič iné ako mytologema.

Boli by sme však opäť na omyle, ak by sme Komorovského podozrievali zo zjednodušovania na základe povrchnej percepcie motívov. Práve kvôli tomu ostro kritizuje Frazera (Komorovský, 1976), napríklad pre nerozlišovanie medzi zdanlivo vonkajškovo podobnými „kráľom saturnálií“ a „princom Karnevalom“. Práve tu ponúka uplatnenie metódy sémantických radov, kde možno zreteľne oddeliť vonkajšiu podobnosť od „významovo blízkych variantov“. Na druhej strane táto blízkosť je definovaná na základe pomerne širokej typológie. Do sémantického radu s princom Karnevalom (ktorého rozlišovacím znakom sa stáva to, že jeho slamená figúra bola zničená) dáva aj ruskú Masľanicu alebo slovenského Ďadka (Komorovský, 1976).

Zdá sa, že Komorovský sa pokúsil priamo prepojiť Gerardusa van der Leeuwa s Joostom Trierom. Explicitne sa k tomuto úsiliu aj hlási (Komorovský, 1992).

Volá tam po tom, aby sme „formálne typologické porovnávanie nahradili porovnávaním v sémantických poliach“. Vadí mu, ak napríklad van der Leeuw kladie typologicky do jednej významovej roviny totemovú hostinu, grécky nápoj kykeon, hinduistickú sómu a kresťanskú sviatosť eucharistie. Hovorí, že sémantické pole je charakteristické polysémiou, vinič je symbolom Dionýza, ale aj Krista. Rovnaký znak nadobúda odlišné významy. Interpretuje sa v polysémantickom poli, kde sa spája aspekt fenomenologický s historickým. Na druhej strane je tu monosémantické pole, kde napríklad znakom vševidúcnosti môže byť mesiac, hviezdy, vietor, oheň... Teda rozličné znaky nadobúdajú rovnaký význam. Tieto jemnejšie nástroje, hovorí Komorovský, „umožňujú rekonštruovať fenomén v jeho štrukturálnej celistvosti a významovej plnosti“ (Komorovský, 1992). Ambície van der Leeuwa na „rekonštrukciu fenoménu“ sa teda nevzdáva, pokúša sa však o to komplexnejšie. Hoci na koncepcii jeho mytologických zbierok sa tento posun príliš neprejavuje, v mytologických komentároch, prednáškach a štúdiách je táto intencia dobre identifikovateľná. Okrem lingvistickej inšpirácie Trierom je mu jednoznačnou oporou už spomínaný Raffaele Petazzoni. Jeho dielo *L'onniscienza di dio* (Petazzoni, 1955) označuje za „kapitálne“. Komorovský svojím spôsobom teda koriguje Gerardusa van der Leeuwa, Petazzonihu výhrady a „historizáciu“ preberá a plodne obohacuje o lingvistickú sémantiku Trieru a Proppa. Výsledkom je vskutku originálna ponuka metodologických nástrojov mytologickej komparácie.

Ako vieme, je tu ešte jedna religionistická veličina, ktorá sa postavila na plecía Petazzonimu a hrdo sa k tomu hlásila. Bol to Mircea Eliade a Komorovský musel naňho nevyhnutne skôr či neskôr naraziť. Aj keď bol Mircea Eliade v Československu pred rokom 1989 prakticky neznámym autorom, Komorovský ho zbežne poznal z poľských prekladov. Hoci išlo o fragmentárnu znalosť a v jeho skorších dielach je na rozdiel od „klasikov“ len zriedka citovaný, Komorovský mal zjavne prístup k poľským prekladom *Traktat o historii religii* (Eliade, 1966) a *Sacrum-mit-historia* (Eliade, 1970). Počiatkové nesmelé sympatie neskôr prerástli do skutočného nadšenia, obzvlášť po českom vydaní *Mýtu o večnom návrate* (Eliade, 1993). Nie náhodou stál Komorovský po „nežnej revolúcii“, spolu s riaditeľkou vydavateľstva Agora Ľubicou Vychovalou, za celou sériou prekladov jeho kľúčových diel do slovenčiny. Tie boli odštartované *Dejinami náboženských predstáv a ideí* / I – Od doby kamennej po eleuzínske mystériá (Eliade, 1995), kde napísal zasvätený úvod Mircea Eliade a jeho morfológia posvätna (Komorovský, 1995). Vydanie Eliadeho v slovenčine tam nazval „splnením želaní, potrieb a nádejí

dnešnej slovenskej inteligencie“ (Komorovský, 1995: 20). A tieto jeho slová neboli vôbec nadnesené. V prvej polovici deväťdesiatych rokov u nás Eliade udával tón nielen v humanitne orientovaných intelektuálnych kruhoch, ale aj u širokých más vzdelanejších čitateľov všeobecne. Osobitnej pozornosti sa pochopiteľne tešil u religionistov, ktorí bytostne postrádali teoretické práce v práve sa etablujúcom odbore. Tak ako Eliadeho koncepcia očarila západný svet zhruba medzi šesťdesiatymi a osemdesiatymi rokmi dvadsiateho storočia, s istým fázovým posunom a v skrátenom období „dobiehania“ očarila strednú Európu v deväťdesiatych rokoch. Bolo to práve obdobie budovania základov slovenskej religionistiky a Komorovský celkom úprimne hovoril o tom, že naša religionistická škola bude „poznačená ideami Mirceu Eliadeho“ (Komorovský, 1996). Prvé zahraničné štáże Komorovského žiakov však toto nadšenie rýchlo schladili a rovnako ako predtým Eliademu otvorili sa teraz jeho kritike. Tú však Komorovský osobne nikdy neprijal. Niet sa čo čudovať. Od polovice storočia budoval štúdium mytológie na podobných princípoch, z akých vychádzal Eliade. Paralelne pracovali s van der leeuwsko-pettazzoni-jungovskými premisami a hoci ich napokon konceptualizovali trochu odlišne, ich metodológia bola navzájom plne kompatibilná. Komorovský zrejme považoval Eliadeho štúdium mýtov za explicitnejšie a filozofickejšie uplatňovanie jeho vlastných teoretických premís. Eliadeho rozhodne nemožno pokladať za priamy zdroj Komorovského inšpirácie. Skôr boli inšpirovaní obaja nezávisle od seba rovnakými alebo podobnými vzormi. Jedno je však isté, koncept zjavovania sa posvätna v dejinách bol Komorovskému mimoriadne blízky a štúdium mytológie na základe mytologem, tak ako ho aplikoval Komorovský, bol zase paralelný k pro-

jektu komplexnejšieho skúmania archetypov naprieč dejinami, ktoré reprezentoval Eliade. Celkom v závere Komorovského vedeckého účinkovania preto pôsobí úplne prirodzene, že pri štúdiu mýtov čoraz častejšie odkazoval na Eliadeho. Ani zďaleka však nie preto, že to bol autor, ktorý v deväťdesiatych rokoch náhle inšpiroval stredoeurópsku intelektuálnu elitu. V skutočnosti to bolo úplne logické vyústenie jeho celoživotného metodologického úsilia na poli porovnávacieho skúmania svetových mytológií.

Pôsobenie Jána Komorovského zanechalo za sebou bratislavskú religionistickú školu, ktorej najvýznamnejšie práce nadväzujú na niektoré časti jeho metodologického posolstva, či už priamo v mytológiách (Kováč, Podolinská, 2002; Kováč, 2005; Podolinská, 2006; Kováč, 2007; 2010a) alebo v aplikácii niektorých teoretických modelov (Čierniková, 2005; Kovács, 2009; Podolinská, 2010; Kečka, 2010), prípadne sa ním výrazne inšpirujú (Horáková, 2012; Bumová, 2012). Principiálne však skôr upúšťajú od modifikácií fenomenologických modelov a hľadajú východiská v sociológii náboženstva (Podolinská, 2008), novej komparatistike (Kováč, 2010b; Hubina 2011) alebo historickej antropológii (Kovács, 2006; Bumová, 2011; Kečka 2012b).

Na záver treba uviesť, že Ján Komorovský svoju metodológiu prakticky netematizoval a v jeho mytologických dielach bola uplatňovná skôr implicitne. Aj preto sú v tejto štúdii priame odkazy spojené s teoretickou reflexiou jeho metodologického pozadia pomerne vzácne. Okrem analýzy Komorovského vedeckých prác som preto základnú orientáciu tohto výkladu opieral aj o naše súkromné diskusie a dlhodobú spoločnú prácu na poli religionistiky.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- Bumová, I. (2012). Židia, spoločnosť, politika (Slovensko 1945 – 1948). In: *Slovenský národopis*, 60(2): 165-174.
- Bumová, I. et al. (2011). *Premeny židovskej identity po holokauste*. Bratislava: Zing Print.
- Čierniková, B. (2005). *V tieni hory Ararat. Náboženstvoá predkresťanskej Arménie*. Bratislava: Chronos.
- Eliade, M. (1966). *Traktat o histórii religii*. Warszawa.
- Eliade, M. (1970). *Sacrum-mit-historia*. Warszawa.
- Eliade, M. (1993). *Mýtus o večném návratu*. Praha: Oikúmené.
- Eliade, M. (1995). *Dejiny náboženských predstáv a ideí/ I. Od doby kamennej po eleuzínske mystériá*. Bratislava: Agora.
- Horáková, L. (2012). Poverové predstavy Slovákov na vybraných územiach Rumunska, Maďarska a Srbska v diachrónej perspektíve. In: *Slovenský národopis*, 60(2): 38-54.
- Hubina, M. (2011). Nová komparatistika Williama E. Padena – staronové skúmanie náboženstiev a kultúr. In: *Slovenský národopis*, 59(2): 197-205.
- Jung, C. G. (1992). *Archetypy a kolektívne nevedomie*. I., II. Košice: Knižná dielňa Timotej.
- Kanovský, M. (1996). Výprava k hniezdu papagájov: Sémantika mýtu. In: *Hieron*, 1(1): 83-97.
- Kečka, R. (2012a). Profesor Ján Komorovský, zakladateľ

- religionistiky na Slovensku. In: A. Slodička a kol., *Dejiny religionistiky na Slovensku*. Prešov: Prešovská univerzita, (s. 96-105).
- Kečka, R. (2012b). Prenikanie arabského novoplatonizmu do kresťanského myslenia v 12. storočí. In: A. Slodička (et al.), *Kresťanstvo, judaizmus a islám v stredovekej Európe*. Prešov: Prešovská univerzita, (s. 47-57).
- Kečka, R. (2010). Stoické prvky v kresťanskej etike. In: *Axis mundi*, 5(2): 63-69.
- Kerényi, K., Jung, C. G. (1995). *Věda o mytologii*. Brno.
- Komorovský, J. (1957). *Kráľ Matej Korvín v ľudovej prozaickej slovesnosti*. Bratislava: SAV.
- Komorovský, J. (1960), (preklad) *Slovo o pluku Igorovom*. Bratislava.
- Komorovský, J. (1976). Sémantický rad vo výskume ľudových obradov. *Národopisné aktuality* 13(1): 27-34.
- Komorovský, J. (1972a). Mytologie jako náboženství a folklór. In: Z. Kulcsárová, *Světové mytologie*. Praha: Orbis, (s. 5-24).
- Komorovský, J. (1972b), (preklad) *Alpamyš*. Bratislava: Mladé letá.
- Komorovský, J. (1983). *Amazonky – mýty a legendy o vláde žien, o bojovních ženách a o krajinách žien*. Bratislava: Tatran.
- Komorovský, J. (1986a). *Prometeus – mytologické paralely*. Bratislava: Tatran.
- Komorovský, J. (1986b). *Únoscovia ohňa. Mýty a legendy o kultúrnych hrdinoch a zrode civilizácie*. Bratislava: Tatran.
- Komorovský, J. (1992). Sémantické pole vo fenomenológii náboženstva. In: *Československý štrukturalizmus a viedenský scientizmus*. Bratislava, (s. 118-123).
- Komorovský, J. (1994). *Po cestách Asklépiových. Od mýtov a mágie k medicíne*. Bratislava: Tatran.
- Komorovský, J. (1995). Mircea Eliade a jeho morfológia posvätna. In: M. Eliade, *Dejiny náboženských predstáv a ideí I. Od doby kamennej po eleuzínske mystériá*. Bratislava: Agora, (s. 13-20).
- Komorovský, J. (1996). Hieron-u na cestu. In: *Hieron*, 1(1): 3.
- Komorovský, J. (2012), (preklad L. Veres) *Prométheusz. Mitológiai párhuzamok*. Liliium Aurum (v tlači).
- Kováč, M. (2010a). *Teória mýtu*. Bratislava: Stimul.
- Kováč, M. (2010b). Lacandónsky mýtus v svojich verziách. In: M. Kováč, *Teória mýtu*. Bratislava: Stimul, (s. 180-192).
- Kováč, M. (2007). Lacandónsky mýtus o dvoch Slnkách. In: *Stálá iberoamerikanistická konferencia*. Pardubice: Univerzita Pardubice, (s. 7-12).
- Kováč, M. (2005). Príbeh T'uba. Porovnávacie štúdia mayského astrálneho mýtu. In: *Český lid – Ethnological Journal*, 92(3): 273-296.
- Kováč, M.; Podolinská, T. (2002). Mythos versus logos. Strategies of rationalization at the boundaries of two worlds in the conception of supernatural beings in Slovak countryside. In: *Dialogue and Universalism*. Vol XII, No. 8-10/2002 "Reason and Faith in Central Europe. The Case of Slovakia", (s. 85-99).
- Kováč, M.; Podolinská, T. (1999). *Na cestách za posvätnom*. Bratislava: Chronos.
- Kováč, M. (1996). Baby face – Hľadanie olméckeho slnečného boha. In: *Hieron*, 1(1): 45-64.
- Kovács, A. (2009). *Alláhovi bojovníci: vizuálna kultúra islámskeho radikalizmu*. Bratislava: Chronos.
- Kovács, A. (2006). Záhrada vôní. Islámske chápanie sexuality a dielo Muhammada an-Nafzawího. In: I. Doležalová; E. Hamar; L. Bělka, eds., *Náboženství a tělo*. Brno: Ceres, Masarykova univerzita, (s. 25-34).
- Krupa, V. (1973). *Polynézské mýty*. Bratislava.
- Krupa, V. (1979). *Kodžiki – Japonské mýty*. Bratislava.
- Krupa, V. (1981). *Havajské mýty*. Bratislava.
- Krupa, V. (1997). *Legendy a mýty Polynésie – Polynéská kosmogonie*. Bratislava: CADpress.
- Kulcsárová, Z. (1972). *Světové mytologie*. Praha: Orbis.
- Kuper, A. (1988). *The Invention of Primitive Society: Transformations of an Illusion*. London: Routledge.
- Malinowski, B. (1958). Mit w psychologii ludów pierwotnych. In: B. Malinowski, *Skicze z teorii kultury*. Warszawa, (s. 475-476).
- Malinowski, B. (1929). Practical Anthropology. In: *Africa* 2: 22-38.
- Pertold, O. (1947). *Úvod do vědy náboženské*. Praha.
- Petazzoni, R. (1955). *L'onniscienza di Dio*. Torino.
- Podolinská, T. (2010). The Religious Landscape in Post-communist Slovakia. In: *Anthropological Journal of European Cultures*, 19 (1): 85-101.
- Podolinská, T. (2008). Religiozita v dobe neskorej modernity. Prípad Slovensko. In: *Sociální studia*, 5(3): 51-87.
- Podolinská, T. (2006). O dvoch spôsoboch kategorizácie: mýtické stromy versus „svetový strom“? Strom ako symbol v škandinávskej mytológii. In: *Hieron*, 8-9: 3-23.
- Podolinská, T. (1996). Odvrátená strana bratislavskej keltskej mince s legendou Maccivs. In: *Slovenský národopis*, 44 (2): 143-158.
- Propp, V. J. (1928). *Morfologija skazki*. Leningrad: Academia.
- Trier, J. (1931). *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Felds*. Heidelberg.
- Van der Leeuw, G. (1956). *Phänomenologie der Religion*. Tübingen.